

An Examination of the Role of the Education Department of Chaharmahal and Bakhtiari Province during the Eight-Year Sacred Defense

Farhad Farhadi¹| Amin Soleimani²| Kazem Aghaei³| Mohammad Reza Fathi⁴

1. Assistant Professor, Department of Industrial Management, Faculty of Literature and Humanities, University of Shahrekord, Shahrekord, Iran

2. Deputy for Research, Planning, and Resource Development, General Department of Education of Chaharmahal and Bakhtiari Province

3. Ph.D. in Agricultural Engineering, Research and Studies Department, General Department of Education of Chaharmahal and Bakhtiari Province, Shahrekord, Iran

4. Associate Professor, Faculty of Management and Accounting, Farabi Campus, University of Tehran, Tehran, Iran

Abstract

During the Sacred Defense, the Ministry of Education played a unique role. Accordingly, the aim of this research was to examine the role of the Education Department of Chaharmahal and Bakhtiari Province during the eight-year Sacred Defense. This research is applied and qualitative in nature. Data collection was conducted using a semi-structured interview method through a qualitative approach. The study field consisted of experts in education from Chaharmahal and Bakhtiari during the Sacred Defense era, with 26 individuals selected via purposive sampling based on the theoretical saturation criterion for interviews. The codes derived from the statement texts were identified using thematic analysis. Based on the research results, the Education Department of Chaharmahal and Bakhtiari played a significant role in the Sacred Defense, broadly categorized into five main areas: establishing the War Relief and Support Headquarters, creating the Educational Complex for Combatants in military garrisons and units (Shahid Rajaei), constructing the Educational Complex for Combatants in Shahrekord (Shahid Motahhari), conducting voluntary activities by educators and students, and establishing schools for veterans (Isargaran).

Keywords: Education, Educational System, Chaharmahal and Bakhtiari Province, Sacred Defense, War

بررسی نقش آموزش و پرورش استان چهارمحال و بختیاری در دوران هشت سال دفاع مقدس

فرهاد فرهادی^۱ | امین سلیمانی^۲ | کاظم آقایی^۳ | محمدرضا فتاحی^۴

۱۲

سال هفتم

بهار و تابستان ۱۴۰۴

مقاله پژوهشی

تاریخ دریافت:

۱۴۰۴/۰۶/۱۹

تاریخ پذیرش:

۱۴۰۴/۰۸/۰۶

صص: ۱۵۸-۱۳۱

شاپا چاپی: ۶۳۲۸-۲۵۳۸

الکترونیکی: ۱۶۵۵-۲۷۱۷

DOR: 20.1001.1.25386328.1404.7.12.5.9

چکیده

در زمان دفاع مقدس آموزش و پرورش استان چهارمحال و بختیاری مثل سایر ادارات استان نقش چشمگیری در دفاع مقدس داشت، بنابراین هدف این پژوهش بررسی نقش آموزش و پرورش استان چهارمحال و بختیاری در دوران هشت سال دفاع مقدس می باشد. این پژوهش کاربردی و به صورت کیفی انجام شده است. جمع آوری داده ها با استفاده از روش مصاحبه نیمه ساختاریافته، به روش کیفی انجام شد. میدان مطالعه، خبرگان آموزش و پرورش چهارمحال و بختیاری در دوران دفاع مقدس بودند که به روش نمونه گیری هدفمند و بر مبنای شاخص اشباع نظری به تعداد ۲۶ نفر مورد مصاحبه قرار گرفتند. کدهای حاصل از متن گزاره ها، با استفاده از روش تحلیل مضمون احصاء شدند. بر اساس نتایج حاصل از پژوهش، آموزش و پرورش چهارمحال و بختیاری به صورت کلی در ۵ دسته کلی شامل راه اندازی ستاد امداد و پشتیبانی جنگ، ایجاد مجتمع آموزشی رزمندگان در قرارگاه ها و یگان های نظامی (شهید رجایی)، احداث مجتمع آموزشی رزمندگان در شهرکرد (شهید مطهری)، فعالیت های داوطلبانه فرهنگیان و دانش آموزان و ایجاد مدارس ایثارگران در دفاع مقدس نقش مؤثری ایفا کرد.

کلیدواژه ها: آموزش و پرورش، نظام آموزشی، استان چهارمحال و بختیاری، دفاع مقدس، جنگ

۱. نویسنده مسئول: استادیار، گروه مدیریت صنعتی، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، دانشگاه شهرکرد، شهرکرد، ایران
Email: farhad.farhadi90@yahoo.com

۲. معاون پژوهش، برنامه ریزی و توسعه منابع اداره کل آموزش و پرورش استان چهارمحال و بختیاری

۳. دکتری مهندسی کشاورزی، گروه تحقیق و پژوهش اداره کل آموزش و پرورش استان چهارمحال و بختیاری، شهرکرد، ایران

۴. دانشیار دانشکده مدیریت و حسابداری، دانشکده گان فارابی، دانشگاه تهران، تهران، ایران

مقدمه و بیان مسئله

فرهنگ ایثار و شهادت، از مبانی ارزشمند دین اسلام اتخاذ شده و جزو سرمایه‌های فرهنگی جامعه ایرانی است (یدالهی، ۱۴۰۲). دفاع مقدس علاوه بر اینکه ذاتاً ارزش تلقی می‌شود، نیروهای زیادی در این دوران به گونه‌های مختلفی ارزش‌آفرینی کرده‌اند (غیبی و همکاران، ۱۴۰۰). حوادث به وقوع پیوسته در سال‌های دفاع مقدس در قالب صحنه‌های سخت و دشوار و نحوه عملکرد نیروهای مختلف حاضر در جنگ، منجر به خلق نقش‌های ماندگار در تاریخ کهن ایران شده است. این نقش‌ها آن‌چنان بدیع و زیبا هستند که تا همیشه تاریخ از یاد نرفته و برای همیشه در یادها باقی خواهند ماند (نصیرزاده و همکاران، ۱۴۰۲). یکی از این نیروها جامعه فرهنگیان است، جامعه فرهنگیان ایران اسلامی از دیرباز تا زمان حاضر، در صف مقدم دفاع از ارزش‌های جامعه اسلامی قرار داشته‌اند و همواره تلاش کردند تا با تربیت آینده‌سازان ایران عزیز، یک نسل متخصص، متعهد و آراسته به رفتار و اخلاق اسلامی به جامعه تحویل نمایند.

با پیروزی انقلاب شکوهمند اسلامی و آغاز دفاع مقدس، بار دیگر این معلمین شجاع بودند که با پیوند دادن سنگر علم و دانش به سنگر دفاع از کیان انقلاب اسلامی، در جبهه‌های نبرد حق علیه باطل حضور یافتند و به پای ارزش‌های والایشان یعنی حفظ خاک، وطن، ایمان، ناموس و باورهای زیبا ایستادند و با تقدیم ده‌ها جانباز، شهید و آزاده، بالاترین درس زندگی یعنی درس رشادت و از خودگذشتگی نیز به دانش‌آموزانشان آموختند (کوشا، ۱۴۰۱). دانش‌آموزان و معلمان استان چهارمحال و بختیاری نیز مانند سایر دانش‌آموزان و معلمان کشور نقش‌آفرین بوده‌اند و بر اساس آمار و اسناد به دست آمده حدود ۶۸۰۰ دانش‌آموز و حدود ۷۵۰ نفر معلم به جبهه‌ها اعزام شده‌اند؛ که تعداد شهدای دانش‌آموز استان حدود ۵۷۷ نفر و تعداد شهدای معلم استان حدود ۱۳۸ نفر می‌باشد. لزوم آشنایی نسل جدید با دستاوردهای ملی، اسلامی و انقلابی و در بطن آن دفاع مقدس، اهمیت شایان توجهی در فرآیند حفظ و نشر آن در کشور و جهان دارد. آشناسازی دانش‌آموزان با گنجینه‌های دفاع مقدس و به‌ویژه ابعاد شخصیتی و رفتاری شهدا و ایثارگران و ایجاد آگاهی در دانش‌آموزان ضرورت فراوانی دارد. این امر به‌ویژه در مقطع زمانی کنونی که جنگ نرم و هجوم فرهنگی و مجازی، ساحت ارزش‌ها و اعتقادات فرهنگی نوجوانان و جوانان را دستخوش ضد

ارزش‌ها و وارونه نمودن فرهنگ ساخته، اهمیت و اولویت دوچندانی خواهد داشت. جنگ با فرهنگ و آموزش تناقض دارد اما به گواهی تاریخ جبهه‌های جنگ دوران هشت ساله دفاع مقدس سراسر آموزش دانش و پرورش روح بود همه وزارتخانه‌ها و سازمان‌ها بنا به وسع و امکانات خود در این عرصه نقش‌آفرینی کردند در این میان به جرئت می‌توان ادعا کرد که وزارت آموزش و پرورش نقش منحصربه‌فردی در دفاع مقدس داشت. به جز عزیمت هزاران دانش‌آموز و معلم فرهنگی به جبهه‌ها به صورت نیروهای ستادی وزارت آموزش و پرورش دست به کار شدند تا با اتخاذ تدابیر لازم و تدوین و تنظیم مقررات آموزشی زمینه‌ای فراهم کنند که دانش‌آموزان و معلمان آموزش و پرورش در کنار تحصیل علم و دانش بتوانند همچون سایر اقشار جامعه در دفاع مقدس نقش‌آفرینی کنند. در صورت عدم انجام چنین تحقیقاتی به علت گذشت زمان زیادی از پایان جنگ تحمیلی، امکان دارد با از دست دادن برخی افراد شاخص آموزش و پرورش استان چهارمحال و بختیاری، بخش‌هایی از حقایق نقش آموزش و پرورش در دفاع مقدس از دید آیندگان پنهان بماند. عدم پرداختن به چنین موضوعی و موارد شبیه این، باعث از بین رفتن بخش‌هایی از تاریخ و عملکرد وزین آموزش و پرورش در دفاع مقدس شده و تجربه‌های ارزشمند، در طول زمان از بین می‌رود و قابل استفاده برای نسل‌های آینده نمی‌باشد. رسالت عظیم پاسداری از دستاوردهای انقلاب اسلامی ایجاب می‌کند تا نهاد انقلابی آموزش و پرورش استان چهارمحال و بختیاری بر مبنای بصیرت دینی و تکلیف‌گرایی مبتنی بر فرهنگ والای علوی و عاشورایی از چشم‌اندازی که حضرت امام خمینی (ره) ترسیم کرده و مقام معظم رهبری (مدظله‌العالی) نیز بر آن تأکید دارند، حرکت کرده و به سمت مستندسازی دستاوردهای دفاع مقدس که توسط آموزش و پرورش، معلمان و دانش‌آموزان شکل گرفته، حرکت کند. معلمان، کارکنان و دانش‌آموزان اضلاع اصلی تشکیل دهنده قدرت و سرمایه آموزش و پرورش محسوب می‌شوند. نقش‌آفرینی هریک از این عناصر در طول ۸ سال دفاع مقدس از جهاتی مشترک با یکدیگر و از جهاتی دارای تفاوت صوری با هم بود؛ بنابراین مسئله اصلی پژوهش این می‌باشد که نقش آموزش و پرورش چهارمحال و بختیاری در دفاع مقدس چه بوده است؟

مبانی نظری

بحران جنگ تحمیلی تمام عرصه‌های نظام سیاسی و اجتماعی ایران را متأثر ساخت و با چالش روبرو نمود که باید چاره‌اندیشی و مورد مدیریت قرار می‌گرفت. به جرئت می‌توان گفت که پرداختن به موضوع دوران هشت سال دفاع مقدس یکی از اساسی‌ترین مسائلی است که می‌توان در پژوهش به آن پرداخت و همچنین در این رابطه مسئله مهمی که جای بحث دارد، مسئله بررسی نقش آموزش و پرورش است. پرداختن به این موضوع می‌تواند راهبردهای آموزشی غیرقابل وصفی را در اختیار پژوهشگران قرار دهد (اذری، ۱۳۹۵).

یکی از مهم‌ترین مسائل پیرامون دوران هشت سال دفاع مقدس، مسئله بررسی نقش آموزش و پرورش است که می‌تواند نقش تعیین‌کننده‌ای را در رابطه با نتایج پژوهش‌های پژوهشگران ایفا نماید. پژوهشگران بر این باورند که در رابطه با دوران هشت سال دفاع مقدس می‌توان پژوهش‌های علمی و مسائل پرمغز و پرمحتوایی را ارائه نمود که یکی از مهم‌ترین این وجوه قابل پژوهش علوم تربیتی است (امیری، ۱۳۹۴). در دوران جنگ برای مقابله با تجاوز نظامی عراق با توجه به دامنه تهدید، علاوه بر نیروهای نظامی و ارتش، بسیج و قوای سه‌گانه کشوری و دستگاه‌های اداری وابسته به این قوا و به‌ویژه قوه مجریه نقش‌آفرینی کرده‌اند. همه وزارتخانه‌ها و سازمان‌ها بنا به امکانات خود در این عرصه فعال شدند که یکی از این دستگاه‌ها وزارت آموزش و پرورش است. انقلاب اسلامی ایران با ماهیت فرهنگی به دنبال تحول بنیانی در همه‌ی نظام‌های اجتماعی از جمله آموزش بود و پیدایش جنگ و درگیری جدید اضافه‌باری بر دوش انقلاب محسوب می‌شد (هاشم زهی و همکاران، ۱۴۰۱). بخش عمده‌ای از رزمندگان ایران در طول جنگ تحمیلی دانش‌آموزان بودند، به گونه‌ای که حداقل ۵۵۰ هزار دانش‌آموز در مجتمع‌های آموزشی رزمندگان جبهه به تحصیل پرداخته‌اند و این قشر بالغ بر ۳۶ هزار شهید و بیش از سه هزار جانباز تقدیم ایران کرده است. همچنین حضور معلمان در جبهه‌های جنگ چشمگیر بوده است. در طی این سال‌ها مجموعاً ۸۶۹۲۲ نفر معلم به جبهه‌های جنگ اعزام شده و در نهایت ۲۴۸۷ نفر از آن‌ها به درجه شهادت نائل شده‌اند. ۲۸۷۰ نفر از معلمان به درجه جانبازی، ۲۶۴ نفر به اسارت و ۲۷۹ نفر مفقودالاثراً شدند (هاشم زهی و همکاران، ۱۴۰۱). دانش‌آموزان و معلمان استان چهارمحال و بختیاری نیز مانند سایر دانش‌آموزان و معلمان کشور نقش‌آفرین بوده‌اند و بر اساس و آمار و

اسناد به دست آمده حدود ۶۸۰۰ دانش آموز و حدود ۷۵۰ نفر معلم به جبهه ها اعزام شده اند؛ که تعداد شهدای دانش آموز استان حدود ۵۷۷ نفر و تعداد شهدای معلم استان حدود ۱۳۸ نفر می باشد. بحران جنگ تحمیلی تمام عرصه های نظام سیاسی و اجتماعی ایران را متأثر ساخت و با چالش روبرو نمود که باید چاره اندیشی و مورد مدیریت قرار می گرفت.

به جرئت می توان گفت که پرداختن به موضوع دوران هشت سال دفاع مقدس یکی از اساسی ترین مسائلی است که می توان در پژوهش به آن پرداخت و همچنین در این رابطه مسئله مهمی که جای بحث دارد، مسئله بررسی نقش آموزش و پرورش است. پرداختن به این موضوع می تواند راهبردهای آموزشی غیرقابل وصفی را در اختیار پژوهشگران قرار دهد.

یکی از مهم ترین مسائل پیرامون دوران هشت سال دفاع مقدس، مسئله بررسی نقش آموزش و پرورش است که می تواند نقش تعیین کننده ای را در رابطه با نتایج پژوهش های پژوهشگران ایفا نماید. پژوهشگران بر این باورند که در رابطه با دوران هشت سال دفاع مقدس می توان پژوهش های علمی و مسائل پرمغز و پرمحتوایی را ارائه نمود که یکی از مهم ترین این وجوه قابل پژوهش علوم تربیتی است (امیری، ۱۳۹۴).

معلمین در حماسه ۸ سال دفاع مقدس

الف: حضور مفید و مستقیم در مناطق عملیاتی:

به گواهی آمار، حضور معلمین در جبهه های جنگ در سال های ۵۹ تا ۱۳۶۶ از چشمگیرترین حضور اصناف و اقشار مردمی در این عرصه بوده است؛ به گونه ای که برابر آمار موجود در طی این سال ها مجموعاً ۸۶۹۲۲ نفر معلم به جبهه های جنگ اعزام شده، در نهایت ۲۴۸۷ تن از ایشان به درجه شهادت نائل آمدند. ۲۸۷۰ تن از معلمان رزمنده به درجه جانبازی رسیده، ۲۶۴ تن نیز به اسارت درآمده ۲۷۹ تن از ایشان مفقودالاثر شدند.

ب: تحلیل تجاوز دشمن و توجیه دفاع مقدس:

در طی جنگ، از تاکتیک های دشمن است که سعی می کند با توسل به شیوه های جنگ روانی، عقبه جبهه را دچار تردید در ادامه و حقانیت دفاع نماید تا بدین ترتیب این تردید به درون خطوط مقدم تداوم یافته، در نهایت به تضعیف توان مقاومت و دفاع ملت در برابر متجاوزین بینجامد. این

تاکتیک در طی ۸ سال جنگ تحمیلی به کرات از سوی دشمن بعضی به کار برده شد و از جمله نقاط و سنگرهایی که آماج و هدف این تهاجمات بود مدارس و دانشگاه‌ها بود. مسئولیت‌شناسی و عمل به وظیفه در هر سنگر و شرایطی دو عنصر و علتی بود که باعث شد معلمین فداکار حاضر در سر کلاس‌های درس در برابر این فتنه‌انگیزی‌ها ساکت نمانده، به تدارک دفاعی فعال پردازند.

ج: انگیزه‌زایی و شورانگیزی در دانش‌آموزان:

جبهه‌های جنگ در طول ۸ سال دفاع مقدس شاهد حضور دانش‌آموزان پر شور و نشاطی بود که با نیتی مقدس، از سنگر مدرسه پای در جبهه‌های نبرد نهادند. مطمئناً بخش مهمی از این حضور مرهون زحمات و انگیزه‌زایی بوده که معلمین گرامی متقبل شده، علاوه بر حضور مستمر و مستقیم در جبهه‌های جنگ به تشویق دیگر واجدین شرایط به حضور در این دفاع مقدس می‌پرداختند. این شورانگیزی در جوانان به حضور مؤثر آنان در جبهه‌های جنگ می‌انجامید و کسانی که شرایط این حضور را نداشتند نیز این انگیزه و شوق حضور در پشت جبهه و بخصوص پایگاه‌های مقاومت را می‌یافتند و بدین ترتیب دفاع مقدس به عرصه شورانگیزترین حماسه مشارکت مردمی تبدیل گشت.

نقش کارکنان اداری آموزش و پرورش در دفاع مقدس

الف: حضور پر شور در جبهه‌های جنگ:

مراجعه به آمار حضور کارکنان اداری آموزش و پرورش در جبهه‌های جنگ بسی افتخارآمیز است. برابر این آمار در طی سال‌های ۵۹ تا ۶۶، ۱۸۰۸۴ نفر پرسنل اداری وزارت آموزش و پرورش اقدام به حضور در جبهه‌های نور علیه ظلمت کردند که از این میان تعداد کثیری از ایشان به درجه شهادت و جانبازی نائل آمدند.

ب: تأمین نیازهای پشت جبهه:

اداره بهینه امور جنگ یقیناً مستلزم به کارگیری توانایی‌ها و تجارب مختلف در حوزه‌های گوناگون است و از جمله آن‌ها پشتیبانی از جنگ در حوزه اداری و اجتماعی است. کارکنان شریف آموزش و پرورش در این بعد با انجام بهینه وظایف مکلف خود، مانع از آن شدند تا دستگاه فرهنگی و فرهنگ‌ساز کشور در گیرودار مسائل جنگ تحت‌الشعاع قرار گیرد.

تأملی بر نقش دانش‌آموزان در حماسه ۸ سال دفاع مقدس

الف: حضور پرشور در جبهه‌های جنگ:

برابر آمار، پرشورترین حضور در جبهه‌های جنگ از آن دانش‌آموزان بوده است. طی سال‌های ۵۹ تا ۶۶، تعداد ۳۶۶۶۹۷ نفر از این عزیزان در جبهه‌های جنگ حضور یافته از این میان ۱۷۲۹۶ تن به شهادت رسیدند. تقدیم ۲۳۲۸ نفر جانباز، ۱۱۱۰ نفر آزاده و ۲۰۶۳ نفر مفقودالاثربه آستان انقلاب اسلامی بخش دیگری از این حضور حماسی دانش‌آموزان در حماسه ۸ سال دفاع مقدس بود.

ب: حضور فعال در پایگاه‌های مقاومت:

حضور در جبهه تنها وظیفه دانش‌آموزان نبود، بلکه آنان این مسئولیت سنگین را نیز به دوش خود احساس می‌کردند که عقبه نیروهای خودی را که عبارت از پایگاه‌های مقاومت بود، نیز تقویت نمایند. از این رو تقویت این پایگاه‌ها در دستور کار شرعی - ملی این عزیزان قرار داشت و هنوز خاطرات گشت‌های شبانه و برقراری ایستگاه‌های بازرسی که با هدف تعمیق امنیت شهروندان صورت می‌گرفت در ذهن‌ها باقی مانده است. گشت‌هایی که در آن حضور نوجوانان در کنار پدران میانسال افتخارآمیز بود و دیدن آن صحنه‌ها، موجی از شعف و شور را بر دل‌ها جاری می‌ساخت.

ج: حضور جدی و موفق در سنگر تحصیل:

دانش‌آموزان شریف ایران در کنار آن که جنگ را به فرموده امام عزیزشان در رأس همه امور می‌دانستند اما از رسالت و تکلیف آموزش و علم‌اندوزی نیز غفلت نکردند. آنان به تحصیل و حضور در جبهه به عنوان دو تکلیف مقدس می‌نگریستند که باید در کنار هم بدان عمل می‌شد. در شرایط انتخاب، سنگر جبهه را به سنگر مدرسه ترجیح می‌دادند اما هیچ‌گاه از وظیفه اول و اصلی خود که آموزش و تحصیل بود غفلت نمی‌کردند و چه بسیار دانش‌آموزانی که در خطوط جبهه نیز به ادامه تحصیل می‌پرداختند (کوشا، ۱۴۰۱).

پیشینه پژوهش

یداله‌ی (۱۴۰۲) پژوهشی با هدف شناسایی راهبردها و اقدامات مدیریتی جهت ترویج فرهنگ ایثار و شهادت و دستاوردها آن در جامعه انجام دادند. یافته‌ها نشان داد که ارتقاء روحیه ایثار و ایثارگری، «اسوه‌نمایی و الگو سازی از شهدا و ایثارگران»، «تنظیم و نشر آثار و وصایای گرانقدر شهیدان و بیان سیره آن‌ها، زنده نگه‌داشتن یاد و خاطره شهدا»، «تکریم و قدردانی از خانواده‌های شهدا و ایثارگران» و «به‌کارگیری حداکثری از ظرفیت رسانه‌های دیداری و شنیداری» به‌عنوان مهم‌ترین راهبردهای مدیریتی در زمینه ترویج فرهنگ ایثار و شهادت است. این راهبردها می‌توانند سرلوحه تصمیمات و برنامه‌های مدیریتی در سطح سازمان‌های کشور قرار گیرد که ماندگاری فرهنگ ایثار و شهادت در جامعه، پیشروی و پیشرفت و تعالی و حفظ استقلال کشور، حفظ انقلاب اسلامی، نفی سلطه‌گری و سلطه‌پذیری و حفظ حیات اسلامی جامعه را در پی خواهد داشت.

نصیرزاده و همکاران (۱۴۰۲) به تبیین نقش راهبردی نهاجا در پشتیبانی از بُعد اقتصادی قدرت ملی جمهوری اسلامی ایران طی هشت سال دفاع مقدس پرداختند؛ و از آنجا که تحقیق به‌دنبال واکاوی پدیده‌ای است که در گذشته شروع شده و در گذشته خاتمه یافته، به روش تاریخی - تحلیلی انجام نتایج تحقیق نشان داد که اقتصاد عراق در نتیجه عملکرد نیروی هوایی ایران تقریباً فلج شد و اگر کمک‌های خارجی نبود، عراق نمی‌توانست در مقابل ایران دوام بیاورد؛ زیرا نهاجا همه پالایشگاه‌ها و نیروگاه‌هایش را منهدم کرده بود. انهدام تجهیزات و زیرساخت‌های عراق به‌خصوص زیرساخت‌های نفتی و پالایشی، حفظ صنعت نفت خودی و حفظ تمامیت ارضی کشور، مهم‌ترین اقدامات راهبردی نهاجا در جنگ تحمیلی بودند که باعث شدند ایران سربلند از جنگ بیرون بیاید.

علاماتی و محمدی (۱۴۰۲) پژوهشی با هدف بررسی و تحلیل نقش کمیته تبلیغات و روابط عمومی در نگهداری اسرای عراقی در دوران دفاع مقدس انجام دادند. یافته‌های این پژوهش نشان داد جمهوری اسلامی ایران برای مقابله با تبلیغات رژیم عراق، کمیته تبلیغات و روابط عمومی را تشکیل داد که وظیفه اصلی آن انعکاس رفتار واقعی اسیرداری ایران بود. در این راستا، این کمیته با برگزاری نمایشگاه‌های صنایع دستی اسرا، همچنین با دعوت از خبرنگاران داخلی و خارجی به

اردوگاه‌ها، وضعیت اسرای عراقی از نظر اسکان، خوراک و پوشاک، بهداشت و آموزش و کار را به جهانیان منعکس می‌کرد.

کوشا (۱۴۰۱) پژوهشی با عنوان نقش معلمان شهید در تربیت اسلامی دانش‌آموزان انجام دادند، در این پژوهش که با روش پژوهش اسنادی انجام شد، تلاش گردید با بررسی وصیت‌نامه‌های شهدای فرهنگی، نکات تربیتی و آموزشی در سفارشات این عزیزان مورد بررسی قرار گیرد و سرمشقی باشد برای نسل امروز تا بهتر بشناسند غیور مردانی را که روزی با درس و بحث به رشد علمی دانش‌آموزان پرداختند و پس از شهادت نیز الگوی آزادگی آنان شدند.

هاشم زهی و همکاران (۱۴۰۱) به بررسی نقش وزارت آموزش و پرورش در کمک به تعادل نظام آموزشی دوران جنگ عراق علیه ایران از یک سو و خلاقیت‌ها در پشتیبانی از جنگ در مقطع تاریخی سال ۱۳۵۹ تا ۱۳۶۷ ه.ش. پرداختند. طبق یافته‌های پژوهش، وزارت آموزش و پرورش در بخش ایفای نقش تخصصی به تدوین مقررات و آئین‌نامه‌های آموزشی خاص زمان جنگ، تأسیس و فعالیت مجتمع‌های آموزشی رزمندگان در پشت جبهه و مناطق جنگی، ایجاد شرایط ادامه تحصیل و تشکیل کلاس‌های جبرانی و تقویتی دانش‌آموزان رزمنده، آموزش از طریق تلویزیون در دوران بمباران شهرها اقدام کرده است. مهم‌ترین کنش‌های عمومی این وزارتخانه اقدام به راه‌اندازی ستاد امداد و پشتیبانی جنگ، اعزام معلمان و دانش‌آموزان به جبهه، مشارکت در ایجاد استحکام و پناهگاه در مدارس و بازسازی مداوم مدارس بمباران شده به دست آمد. این وزارتخانه با مدیریت چالش‌های اخلاقی و عدالت‌بنیان آموزش در پشت جبهه به تقویت حمایت جامعه از جنگجویان عرصه نبرد کمک کرد. مناسبات آموزش و پرورش و جنگ تا حد زیادی بر مثبت شدن ارزش‌های فرهنگی جامعه و گسترش ایدئولوژی رهبران در دهه اول پس از انقلاب اسلامی تأثیر گذاشت.

رحمانی (۱۴۰۰) پژوهشی با هدف اهمیت نقش آموزش و پرورش در انتقال فرهنگ دفاع مقدس به دانش‌آموزان نخستین کنفرانس علمی آموزش و پرورش و دفاع مقدس انجام دادند. داده‌های تحقیق به روش کتابخانه‌ای گردآوری شده و برای تحلیل داده‌ها از روش توصیفی - تحلیلی استفاده شد. این پژوهش به دنبال این پرسش است که «آیا آموزش و پرورش در انتقال

فرهنگ دفاع مقدس به دانش آموزان نقش مهمی دارد یا خیر؟». نتایج این پژوهش حاکی از آن بود که آموزش و پرورش نقش مهمی در انتقال فرهنگ دفاع مقدس به دانش آموزان دارد.

جمع‌بندی و نقد پیشینه تجربی

مرور پیشینه‌های موجود نشان می‌دهد پژوهشگران مختلف از ابعاد گوناگون به نقش آموزش و پرورش و فرهنگیان در دوران دفاع مقدس پرداخته‌اند، هرچند تمرکز و روش تحلیل آنان متفاوت بوده است.

کوشا (۱۴۰۱) در پژوهشی اسنادی با عنوان «نقش معلمان شهید در تربیت اسلامی دانش آموزان» با بررسی وصیت‌نامه‌های فرهنگیان شهید تلاش کرد تا با استخراج مضامین تربیتی و اخلاقی، نقش این گروه را در تداوم ارزش‌های اسلامی و انقلابی در جامعه دانش‌آموزی تبیین کند. یافته‌های این مطالعه نشان داد که آموزه‌های اخلاقی و تربیتی شهدای فرهنگی، نه تنها در حیات آموزشی آنان بلکه پس از شهادت نیز به‌عنوان الگوی تربیتی پایدار برای نسل‌های آینده قابل استفاده است. نتایج این پژوهش، پیوند مستقیمی میان الگوی تربیت اسلامی و فرهنگ ایثار و شهادت برقرار کرده است.

هاشم‌زهی و همکاران (۱۴۰۱) نیز با رویکردی تاریخی و تحلیلی، نقش وزارت آموزش و پرورش را در حفظ تعادل نظام آموزشی کشور و پشتیبانی از جنگ تحمیلی عراق علیه ایران طی سال‌های ۱۳۵۹ تا ۱۳۶۷ بررسی کردند. این تحقیق نشان داد که آموزش و پرورش با اتخاذ سیاست‌هایی نظیر تدوین مقررات آموزشی متناسب با شرایط جنگ، آموزش از طریق رسانه‌های جمعی، اعزام معلمان و دانش‌آموزان داوطلب به جبهه و بازسازی مدارس آسیب‌دیده توانست ضمن حفظ روند تحصیل، در خدمت اهداف دفاع مقدس نیز قرار گیرد. براساس یافته‌های آنان، عملکرد این نهاد بیش از یک نقش اجرایی، کارکرد فرهنگی و ارزشی داشته که منجر به تقویت روحیه مقاومت در جامعه شده است.

رحمانی (۱۴۰۰) در مقاله‌ای توصیفی - تحلیلی با هدف بررسی «اهمیت نقش آموزش و پرورش در انتقال فرهنگ دفاع مقدس به دانش‌آموزان» نشان داد که آموزش و پرورش از طریق برنامه‌های آموزشی، متون درسی، فعالیت‌های پرورشی و فرهنگی مدارس، نقش مؤثری در انتقال ارزش‌های

ایثار، مقاومت و وطن دوستی دارد. نتایج این پژوهش تأکید دارد که استمرار این فرهنگ در نظام آموزشی، شرط اصلی تداوم هویت ملی و انقلابی نسل جوان است.

با تحلیل مجموع یافته‌های پژوهش‌های یاد شده می‌توان نتیجه گرفت که همگی بر اهمیت نظام آموزش و پرورش در نهادینه‌سازی ارزش‌های دفاع مقدس تأکید دارند؛ با این حال، اکثر این مطالعات در سطح ملی انجام شده و از بررسی‌های منطقه‌ای یا استانی غفلت ورزیده‌اند. همچنین، پژوهش‌های فوق بیشتر بر نقش کلی آموزش و پرورش یا آموزه‌های تربیتی معلمان تمرکز داشته و کمتر به ابعاد مدیریتی، سازمانی و اجرایی این نهاد در دوران دفاع مقدس پرداخته‌اند؛ بنابراین، خلأ پژوهشی مشخصی در زمینه «نقش آموزش و پرورش استان چهارمحال و بختیاری در دفاع مقدس» وجود دارد که پژوهش حاضر با هدف پر کردن همین خلأ و روشن ساختن سهم واقعی فرهنگیان و مدیران این استان در پشتیبانی فرهنگی و آموزشی دوران جنگ انجام می‌شود.

روش‌شناسی پژوهش

این پژوهش کاربردی و از منظر گردآوری اطلاعات کیفی می‌باشد؛ که برای گردآوری اطلاعات از فیش تحقیق و مصاحبه استفاده شد که با استفاده از تمام شماری اسناد و منابع متنی دست اول و دوم و مصاحبه با خبرگان آموزش و پرورش در دوران جنگ تحمیلی صورت گرفته است. جمع‌آوری داده‌ها با استفاده از روش مصاحبه نیمه ساختاریافته، در محدوده‌ی زمانی سال‌های ۱۴۰۲-۱۴۰۳ به روش کیفی صورت پذیرفته است. میدان مطالعه خبرگان آموزش و پرورش چهارمحال و بختیاری در دوران دفاع مقدس بودند. ابتدا با توجه به شناخت حاصل از مباحث، نمونه‌گیری هدفمند بوده و سپس جهت تکمیل، خبرگان مورد نظر جهت رسیدن به اشباع نظری از نمونه‌گیری گلوله برفی استفاده شده است. پژوهشگر نخست سراغ خبره‌ای که می‌شناسد رفته و او پس از دادن اطلاعات خبره‌ی دیگری را معرفی می‌کند و این روش ادامه پیدا می‌کند تا به اشباع تئوریک برسد. در این پژوهش در بخش کیفی حجم نمونه آماری برابر ۲۶ نفر به دست آمد. روش تحلیل داده‌ها تحلیل مضمون می‌باشد در بخش تحلیل مضمون ابتدا با مرور پیشینه پژوهش، سؤال‌های مصاحبه نیمه ساخت یافته در خصوص موضوع شناسایی شدند و در چند جلسه با حضور محققان و صاحب‌نظران این حوزه، صحت محتوا و کفایت آن‌ها برای شناسایی عوامل

مؤثر و تشکیل دهنده بررسی شد. در گام بعد، با شناسایی خبرگان، جلسه‌های مصاحبه با ۲۶ خبره برگزار گردید. برای ابزار سنجی از روش اعتباریابی توسط اعضا (در حین مصاحبه، محققان صحت برداشت خود از گفته‌های مصاحبه‌شوندگان را کنترل می‌کردند و از مشارکت کنندگان درخواست می‌شد تا بر این برداشت، صحه بگذارند) و بازبینی توسط همکاران استفاده شد. کدهای حاصل از متن گزاره‌ها، با استفاده از روش تحلیل مضمون احصاء شدند و سپس بر مبنای آن‌ها، مدل پارادایمی نقش آموزش و پرورش شناسایی شد.

یافته‌های پژوهش

نقش آموزش و پرورش استان چهارمحال و بختیاری در دوران هشت سال دفاع مقدس چه بود؟

برای بررسی سؤال این پژوهش از مصاحبه با خبرگان استفاده شد، بدین شکل که با ۲۶ خبره آموزش و پرورش چهارمحال و بختیاری در دوران دفاع مقدس مصاحبه انجام شد. سپس این مصاحبه‌ها با استفاده از روش تحلیل مضمون کدگذاری گردید. ابتدا در جدول شماره ۱ برای نمونه دو مصاحبه با خبرگان بیان شده است.

به همین شکل مضامین حاصل از ۲۶ مصاحبه با خبرگان در جدول ۲ بیان شده است.

جدول ۱: نمونه مصاحبه با خبرگان

مجتمع‌های آموزشی چهارمحال و بختیاری از سال ۱۳۶۴ توسط آقای علیدوستی به‌عنوان مدیر و آقای شاهین طهماسبی به‌عنوان معاون با همکاری دوستانی مثل شهید علی یار عابدینی (اولین شهید مجتمع‌های آموزشی رزمندگان چهارمحال و بختیاری) پس از جدایی از لشکر امام حسین و ایجاد تیپ قمر بنی‌هاشم ایجاد شد. قبل از سال ۱۳۶۴ چون تیپ ۴۴ زیرمجموعه از لشکر اصفهان بود آموزشی نیز تحت پوشش بعد از ایجاد مجتمع‌ها معلمانی از استان برای آموزش دانش‌آموزان به منطقه ارسال شدند و مقر اصلی مجتمع آموزشی رزمندگان در انرژی اتمی مستقر گردید معلم‌هایی که در جنگ حضور پیدا می‌کردند هم وظیفه آموزشی داشتند و هم در زمان عملیات‌ها وارد جنگ می‌شدند البته برخی از معلمین به صورت مستقیم در جنگ حضور پیدا کرده و آموزشی نداشتم در این مجتمع‌ها دانش‌آموزان حضور پیدا می‌کردند زمان‌هایی که عملیات نبود امتحانات	مجتمع آموزشی رزمندگان در جبهه	شاهین طهماسبی مسئول
---	--	------------------------------------

نیز در این مجتمع‌ها از دانش‌آموزان گرفته می‌شد و در زمان عملیات‌ها هم در نیاز حتی در سنگرها از دانش‌آموزان امتحان گرفته می‌شد. علاوه بر این در استان در پشت جبهه مجتمع آموزشی برای رزمندگان وجود داشت که با عنوان مجتمع شهید مطهری شناخته می‌شد هر سال چهار ترم بود هر ترم تقریباً بین دو الی سه ماه بود بعد امتحانات به‌نوبت از دانش‌آموزان گرفته می‌شد گاهی اوقات در زمان عملیات‌ها در خط مقدم هم برگزار می‌شد نمونه سؤالات ابتدا طرح می‌شد البته امتحانات پنجم و سیکل که نهایی بود از استان می‌آمد و امتحانات دیپلم که سراسری بود سؤالات از میامد زمانبندی ایجاد می‌شد و زمان امتحانات و اطلاع‌رسانی می‌گردید فرمانده محور عملیات با مدیر مجتمع هماهنگ می‌کرد و دانش‌آموزان با هماهنگی این دو نهاد در زمان عملیات در یک سنگر جمع می‌شدند و امتحان گرفته می‌شد.		
در سال‌های اولیه جنگ فعالیت‌های جنگی در دل امور تربیتی انجام می‌گرفت تا اینکه ستاد پشتیبانی جبهه و جنگ در وزارت با مسئولیت آقای امینی در تهران تشکیل و به طبع آن در ادارات کل وادارت مناطق هم ایجاد شد که در استان مسئولیت آن با آقای بهمن سمیع بود در زمینه اعزام نیرو این ستاد فعالیت داشت به این شکل که فرهنگیان و دانش‌آموزان به این ستاد مراجعه می‌کردند و پس از تکمیل مدارک مربوطه به سپاه معرفی می‌شدند و پس از طی آموزش‌های مربوطه به جنگ اعزام می‌شدند. با حضور دانش‌آموزان در جبهه‌ها کم کمک نیاز به آموزش این دانش‌آموزان احساس شد. حتی زمانی که در سنگر بودند هم معلمانی در سنگر حضور پیدا می‌کردند و حتی در همین سنگرها امتحان گرفته می‌شد در شهرستان‌ها هم مدارس توسط مجتمع رزمندگان در نظر گرفته می‌شد برای زمان‌هایی که دانش‌آموزان به مرخصی می‌آمدند و در این مدارس درس خود را ادامه می‌دادند. در هر مدرسه‌ای یک رابط ستاد پشتیبانی داشتیم که از معلمان خصوصاً معلمان پرورشی انتخاب می‌شد و این معلم مسئول ارتباط با ستاد پشتیبانی اداره شهرستان در جنگ بود هم دانش‌آموزان و هم معلمان و کارکنان کمک‌های مالی داوطلبانه به جنگ داشتند در خصوص دانش‌آموزان به هر دانش‌آموز قلک‌هایی به اشکال مختلف مرتبط با جنگ داده می‌شد البته این کار کاملاً اختیاری بود و بعد از چند ماه این قلک‌ها جمع‌آوری می‌شد و پول جمع‌آوری‌شده در اختیار ستاد پشتیبانی جنگ قرار می‌گرفت برای معلم‌ها و کارکنان هم بخشنامه‌ای ارسال شد که هر	مسئول ستاد پشتیبانی جنگ شهرستان لرندگان	اردشیر ربیع

مبلغی که تمایل دارند مشخص کنند و این مبلغ سر ماه توسط حسابداری از حقوق فرهنگیان به ستاد پشتیبانی جنگ اختصاص داده می‌شد البته معلمان و کارکنان علاوه بر پرداخت بخشی از حقوقشان در سایر زمینه‌های مالی نیز کمک می‌کردند مثلاً معلمانی که مزرعه داشتند یا مغازه داشتند هم از اون درآمد کمک می‌کردند معلمی در شهرستان لردگان بود که مزرعه خیار داشت و یک نیسان خیار برای منطقه ارسال کرد معلمان و فرهنگیان خواهر هم علاوه بر پرداخت بخشی از حقوق خود، کمک‌های دیگری هم به جنگ می‌کردند از جمله اینکه کاموا توسط ستاد خریداری می‌شد و خواهران برای رزمندگان بافتنی‌های مختلف از جمله ژاکت، بافت، کلاه و شال می‌بافتند و توسط ستاد به منطقه ارسال می‌شد همچنین ستاد پشتیبانی جنگ کارگاه‌هایی برای خواهران فرهنگی و دانش‌آموزان دختر ایجاد کرده بود که در این کارگاه‌ها لباس‌ها مناسب برای رزمندگان دوخته می‌شد از سویی ستاد پشتیبانی جنگ با برخی از کارخانه‌ها قرارداد می‌بست و از این کارخانه‌ها تخفیف می‌گرفت و محصولات برای جبهه ارسال می‌کرد مثلاً با شرکت مینو قرارداد بستیم و این شرکت هم تخفیف خوبی داد و بیسکویت‌های خریداری شده برای رزمندگان ارسال می‌گردید مهاجران جنگی که در استان می‌آمدند سازمان آموزش و پرورش در طول تابستان برخی از مدارس را در اختیار این مهاجران قرار می‌داد و در طول سال تحصیلی هم اگر فضایی خالی بود در اختیار مهاجران جنگ‌زده قرار می‌داد همچنین دانش‌آموزان این مهاجران تحت پوشش ستاد پشتیبانی جنگ قرار می‌گرفتند و در مجتمع‌های آموزشی رزمندگان ثبت‌نام می‌شدند در صورت نیاز به کیف، کفش و لباس در اختیار این بچه‌ها قرار می‌گرفت بچه‌های شهدا در ابتدا تحت پوشش مجتمع‌های آموزشی رزمندگان قرار گرفتند سپس به مرور مدارس شاهد ایجاد شد. ستاد پشتیبانی جنگ کم کم به معاونت در اداره تغییر پیدا کرد. در زمان‌های اعزام بنر می‌زدیم در سطح مدارس، تراکت می‌بدین پوستر آماده می‌کردیم و می‌فرستادیم مدارس.		
---	--	--

جدول ۲: مضامین حاصل از ۲۶ مصاحبه با خبرگان

سرکشی به خانواده رزمندگان، جانبازان و شهدا	برگزاری کلاس‌ها خارج از چارچوب آموزش رسمی نه‌ماهه برای هر سال تحصیلی
تسهیلات قانونی و حقوقی در مورد فرهنگیان رزمنده	برگزاری کلاس‌های بالینی برای جانبازان
تلاش برای تأمین و اعزام نیرو به جبهه‌های جنگ تحمیلی	برگزاری امتحان در خانه جانبازان
ترغیب و تشویق مردم، فرهنگیان و دانش‌آموزان به حضور در جبهه	برگزاری کلاس‌های تقویتی آزمون کنکور در مجتمع‌های آموزشی رزمندگان
ترغیب و تشویق مردم، فرهنگیان و دانش‌آموزان به کمک به جبهه	تعیین سهمیه‌ی مخصوص دانش‌آموزان رزمنده برای کنکور
احداث پناهگاه‌ها در مدارس	کمک‌های مالی دانش‌آموزان
تلاش ستاد پشتیبانی جنگ جهت دریافت کمک از مردم و شرکت‌ها	نوشتن نامه برای رزمندگان کم‌سواد
ثبت‌نام و معرفی داوطلبان به جبهه	همکاری معلمان و دانش‌آموزان با پایگاه‌های بسیج
خرید تجهیزات و ماشین‌آلات توسط ستاد پشتیبانی جنگ	همکاری معلمان با فرهنگیان حاضر در جبهه
همکاری با ستاد جنگ استان در زمینه کمک به مهاجران جنگی	تهیه اقلام مورد نیاز جبهه
تسهیلات قانونی و حقوقی در مورد رزمندگان	کمک‌های معلمان و فرهنگیان خواهر
برگزاری اردوهای بازدید از جبهه	تلاش فرهنگیان جهت دریافت کمک از مردم و شرکت‌ها
اعزام دبیر به مناطق غرب کشور در زمان سازندگی	خرید تجهیزات و ماشین‌آلات توسط فرهنگیان
ثبت‌نام، تشکیل پرونده و مقررات ادامه تحصیل در واحدهای آموزشی مناطق جنگی	ایجاد مدارس ایثارگران در مرکز شهرها
تشکیل کلاس و درس در شرایط جنگی	ایجاد مدرسه ایثارگران دخترانه
ترغیب افراد ترک تحصیل کرده به ادامه تحصیل در واحدهای آموزشی مناطق جنگی	برگزاری کلاس‌های آموزشی برای رزمندگان، آزادگان، فرزندان شهدا، جانبازان و ایثارگران
برگزاری امتحانات و صدور کارنامه‌ی تحصیلی در مناطق جنگی	برگزاری کلاس‌های بالینی برای جانبازان
برگزاری کنکور	حضور معلمان مدارس ایثارگران در خانه جانبازان به منظور برگزاری امتحانات

تقویت علمی دانش آموزان رزمنده	برگزاری کلاس های خصوصی برای جانبازان و آزادگان
تشکیل مجتمع آموزشی شهید مطهری رزمندگان در مرکز استان و ایجاد مجتمع آموزشی در بروجن (مقطع کوتاهی)	

در جدول شماره ۳ کدهای اولیه با هم ترکیب می شوند و مضمون های کلی شکل گرفته اند که نتایج آن در جدول ۳ بیان شده است.

جدول ۳: مضامین نقش آموزش و پرورش استان چهارمحال و بختیاری در دوران هشت سال دفاع مقدس

تم (مضمون) کلی	تم های (مضامین) فرعی
ستاد امداد و پشتیبانی جنگ	سرکشی به خانواده رزمندگان، جانبازان و شهدا
	تسهیلات قانونی و حقوقی درمورد فرهنگیان رزمنده
	تلاش برای تأمین و اعزام نیرو به جبهه های جنگ تحمیلی
	ترغیب و تشویق مردم، فرهنگیان و دانش آموزان به حضور در جبهه
	ترغیب و تشویق مردم، فرهنگیان و دانش آموزان به کمک به جبهه
	احداث پناهگاه ها در مدارس
	تلاش ستاد پشتیبانی جنگ جهت دریافت کمک از مردم و شرکت ها
	ثبت نام و معرفی داوطلبان به جبهه
	خرید تجهیزات و ماشین آلات توسط ستاد پشتیبانی جنگ
	همکاری با ستاد جنگ استان در زمینه کمک به مهاجران جنگی
	تسهیلات قانونی و حقوقی در مورد رزمندگان
	برگزاری اردوهای بازدید از جبهه
	اعزام دبیر به مناطق غرب کشور در زمان سازندگی
مجتمع رزمندگان درون جبهه	ثبت نام، تشکیل پرونده و مقررات ادامه تحصیل در واحدهای آموزشی مناطق جنگی
	تشکیل کلاس و درس در شرایط جنگی
	ترغیب افراد ترک تحصیل کرده به ادامه تحصیل در واحدهای آموزشی مناطق جنگی
	برگزاری امتحانات و صدور کارنامه ی تحصیلی در مناطق جنگی
	برگزاری کنکور
	تقویت علمی دانش آموزان رزمنده

تم (مضمون) کلی	تم‌های (مضامین) فرعی
مجتمع آموزشی رزمندگان در استان	تشکیل مجتمع آموزشی شهید مطهری رزمندگان در مرکز استان و ایجاد مجتمع آموزشی در بروجن (مقطع کوتاهی)
	برگزاری کلاس‌ها خارج از چارچوب آموزش رسمی نهم‌ماهه برای هرسال تحصیلی
	برگزاری امتحانات
	برگزاری کلاس‌های بالینی برای جانبازان
	برگزاری امتحان در خانه جانبازان
	برگزاری کلاس‌های تقویتی آزمون کنکور در مجتمع‌های آموزشی رزمندگان
	تعیین سهمیه‌ی مخصوص دانش‌آموزان رزمنده برای کنکور
فعالیت‌های داوطلبانه فرهنگیان و دانش‌آموزان	کمک‌های مالی دانش‌آموزان
	نوشتن نامه برای رزمندگان کم‌سواد
	همکاری معلمان و دانش‌آموزان با پایگاه‌های بسیج
	همکاری معلمان با فرهنگیان حاضر در جبهه
	تهیه اقلام موردنیاز جبهه
	کمک‌های معلمان و فرهنگیان خواهر
	تلاش فرهنگیان جهت دریافت کمک از مردم و شرکت‌ها
	خرید تجهیزات و ماشین‌آلات توسط فرهنگیان
مدارس ایثارگران	ایجاد مدارس ایثارگران در مرکز شهرها
	ایجاد مدرسه ایثارگران دخترانه
	برگزاری کلاس‌های آموزشی برای رزمندگان، آزادگان، فرزندان شهدا، جانبازان و ایثارگران
	برگزاری کلاس‌های بالینی برای جانبازان
	حضور معلمان مدارس ایثارگران در خانه جانبازان به منظور برگزاری امتحانات
	برگزاری کلاس‌های خصوصی برای جانبازان و آزادگان

بر اساس نتایج حاصل از جدول ۳ به صورت کلی در ۵ دسته کلی اقدام به راه‌اندازی ستاد امداد و پشتیبانی جنگ، ایجاد مجتمع آموزشی رزمندگان در قرارگاه‌ها و یگان‌های نظامی (شهید رجایی)، احداث مجتمع آموزشی رزمندگان در شهرکرد (شهید مطهری)، فعالیت‌های داوطلبانه فرهنگیان و

دانش آموزان و ایجاد مدارس ایثارگران در دفاع مقدس نقش مؤثری ایفا کرد که در ذیل این ۵ مفهوم کلی تحلیل شده‌اند.

راه‌اندازی معاونت جنگ و ستاد امداد و پشتیبانی

مهم‌ترین مضامین احصا شده مرتبط با وظایف و فعالیت‌های معاونت جنگ و ستاد امداد و پشتیبانی استان چهارمحال و بختیاری در این پژوهش شامل موارد زیر می‌باشد:

- ثبت‌نام و معرفی معلمان و دانش‌آموزان داوطلب اعزام به جبهه و معرفی به بسیج؛
- ترغیب و تشویق فرهنگیان دانشجو معلمان و دانش‌آموزان برای اعزام به جبهه؛
- شناسایی و تدوین بخشنامه‌ها و مقررات موردنیاز برای ساماندهی امور معلمان و دانش‌آموزان اعزام شده که خود و خانواده‌شان دچار مشکلات شده و مدرسی که با کمبود نیرو مواجه شده‌اند؛
- جمع‌آوری و ارسال کمک‌های مردمی به جبهه‌ها در قالب طرح‌های مختلف مانند قلک‌های تانکی و نارنجکی شکل طرح خرید کاموا و تهیه لباس گرم برای رزمندگان؛
- صدور فرم‌های ۱۲ و ۳ برای دانش‌آموزان اعزامی که دچار عقب‌مانگی تحصیلی شده‌اند برای برگزاری نوبت‌های امتحانی اضافی؛
- تشکیل مجتمع‌های آموزش رزمندگان در جبهه و در شهرها و پیگیری امور تحصیلی دانش‌آموزان رزمنده؛

- برگزاری امتحانات در جبهه و خط مقدم؛
- برگزاری کلاس‌های کنکور در جبهه و شهرها برای رزمندگان؛
- تهیه و توزیع کتاب‌ها و جزوات کنکور تهیه شده توسط موسسه رزمندگان؛
- پیگیری احداث پناهگاه در مدارس شهرها جهت استفاده به هنگام بمباران‌ها؛
- برگزاری اردوهای بازدید از جبهه به منظور آشنایی با فرهنگ جهاد و شهادت برای افرادی که امکان یا شرایط حضور در جبهه را نداشتند؛
- اعزام دبیر به آسایشگاه جانبازان ۷۰ درصد و بالاتر و منزل جانبازان برای تدریس به آنان؛
- سرکشی به خانواده رزمندگان، جانبازان و شهدا؛
- تسهیلات قانونی و حقوقی در مورد فرهنگیان رزمنده؛

- تلاش برای تأمین و اعزام نیرو به جبهه‌های جنگ تحمیلی؛
- ترغیب و تشویق مردم، فرهنگیان و دانش‌آموزان به حضور در جبهه؛
- تلاش ستاد پشتیبانی جنگ جهت دریافت کمک از مردم و شرکت‌ها؛
- خرید تجهیزات و ماشین‌آلات توسط ستاد پشتیبانی جنگ؛
- همکاری با ستاد جنگ استان در زمینه کمک به مهاجران جنگی؛
- تسهیلات قانونی و حقوقی در مورد رزمندگان؛
- اعزام دبیر به مناطق غرب کشور در زمان سازندگی.

مجتمع آموزشی رزمندگان در جبهه (شهید رجایی)

یکی از مهم‌ترین راهکارهای جلوگیری از عقب‌ماندگی دانش‌آموزان رزمنده در دوران حضور در جبهه‌ها، تأسیس مدارس در منطقه‌ی جنگی با عنوان مجتمع‌های آموزشی رزمندگان بود. این مجتمع‌ها برای دانش‌آموزان این امکان را فراهم می‌کرد که در مواقعی که عملیات نظامی نبود، در قرارگاه‌ها و یگان‌های مستقر در جبهه به تحصیل خود ادامه دهند. ناگفته پیداست که در ساختار آموزشی نظام آموزش و پرورش، وضع قوانین و مقرراتی این گونه، نیازمند اتخاذ تدابیری خاص بود. متولیان وقت آموزش و پرورش با درک این وضعیت، از هیچ تلاشی برای سامان‌بخشی به ادامه تحصیل دانش‌آموزان رزمنده فروگذار نکردند. مجتمع آموزشی چهارمحال و بختیاری با عنوان شهید رجایی از سال ۱۳۶۴ توسط آقای علیدوستی به‌عنوان مدیر و آقای شاهین طهماسبی به‌عنوان معاون با همکاری دوستانی مثل شهید علی یار عابدینی (اولین شهید مجتمع‌های آموزشی رزمندگان چهارمحال و بختیاری) پس از جدایی از لشکر امام حسین و ایجاد تیپ قمر بنی‌هاشم ایجاد شد (چنگیز فتاحی). مقر اصلی مجتمع رزمندگان در انرژی اتمی بود و حدود ۵۰ کیلومتری اهواز بود ساختمان‌های چوبی در انرژی اتمی وجود داشت که مجتمع شهید رجایی در آنجا ایجاد شد (نادر امینی).

به‌هرحال فعالیت مجتمع‌های آموزشی رزمندگان در مناطق جنگی طی یک همکاری متقابل و در چارچوب توافق‌نامه‌هایی بین ستاد امداد و پشتیبانی جنگ وزارت آموزش و پرورش و سپاه پاسداران شکل گرفت و تداوم یافت.

مهم‌ترین مضامین احصا شده مرتبط با مجتمع آموزشی رزمندگان در جبهه (شهید رجایی) شامل موارد زیر می‌باشد:

- اوقات فراغت از جنگ، فرصتی مغتنم برای ادامه تحصیل در جبهه؛
- ثبت‌نام، تشکیل پرونده و مقررات ادامه تحصیل در واحدهای آموزشی مناطق جنگی؛
- تشکیل کلاس و درس در شرایط جنگی؛
- ترغیب افراد ترک تحصیل کرده به ادامه تحصیل در واحدهای آموزشی مناطق جنگی؛
- اداره و همکاری به‌جای امکانات در واحدهای آموزشی یگان‌ها؛
- طنزها و لطیفه‌ها در کلاس و درس واحدهای آموزشی مناطق جنگی؛
- برگزاری امتحانات و آزمون کنکور و صدور کارنامه‌ی تحصیلی در مناطق جنگی.

مجتمع آموزشی رزمندگان در شهرکرد و بروجن

ابتدا مجتمع رزمندگان در استان فقط در شهرکرد و در دبیرستان شهید مطهری شهرکرد به ریاست مرحوم خسرو نیک‌خواه معاونت شهید فرامرز حامدی تشکیل شد و پس از یک سال به ساختمان در پارک ملت شهرکرد انتقال یافت و پس از آقای نیک‌خواه، آقای جهانگیر خبازی به ریاست مجتمع منصوب شد در این زمان مجتمع در ساختمان سابق آموزشکده کشاورزی بود. در سال ۱۳۶۷ ابتدا مهدی رشیدزاده و پس از شش ماه آقای سهراب اسلامی نیا به‌عنوان ریس مجتمع انتخاب شد (سهراب اسلامی نیا) مقطعی کوتاه شهرستان بروجن نیز مجتمع ایجاد شده بود (بهرام سپندار) در سال ۱۳۶۵ برای مقطع کوتاهی مجتمع آموزشی رزمندگان در شهرستان بروجن توسط آقای حاج احمد افضلی ایجاد شد (فتح‌الله منصوری).

مهم‌ترین مضامین احصا شده مرتبط با مجتمع آموزشی رزمندگان در شهرکرد و بروجن شامل موارد زیر می‌باشد:

- مجتمع‌های آموزشی، گامی برای تقویت علمی دانش‌آموزان رزمنده؛
- تشکیل مجتمع آموزشی شهید مطهری رزمندگان در مرکز استان و ایجاد مجتمع آموزشی در بروجن (مقطع کوتاهی)؛

- برگزاری کلاس‌ها خارج از چارچوب آموزش رسمی نه ماهه برای هر سال تحصیلی - امتحانات و تقلب؛
- برگزاری کلاس‌های تقویتی آزمون کنکور در مجتمع‌های آموزشی رزمندگان؛
- تهیه و توزیع جزوه‌های تست و کنکور به وسیله‌ی مؤسسه‌ی آموزشی رزمندگان؛
- تعیین سهمیه‌ی مخصوص دانش‌آموزان رزمنده برای کنکور، گامی برای سهولت ورود رزمندگان به دانشگاه‌ها.

مدارس ایثارگران

پس از پایان جنگ تحمیلی، مجتمع‌های رزمندگان داخل جبهه تعطیل شد، ولی مجتمع‌های مذکور در پشت جبهه و در شهرها، همچنان به فعالیت خود ادامه دادند تا اینکه در سال آموزشی ۱۳۶۹ تمامی مجتمع‌های رزمندگان با عنوان مدارس ایثارگران تغییر نام داده و با سیستم جدید آموزشی کار خود را ادامه دادند. هرکسی می‌خواست در مدارس ایثارگران ادامه تحصیل دهد، بایستی گواهی حضور در جبهه خود را به ستاد پشتیبانی تحویل دهد و ستاد پشتیبانی نیز او را به مدرسه ایثارگران هدایت می‌کرد (محمد مراد رئیسی).

دانش‌آموزان در مجتمع‌های آموزشی رزمندگان دانش‌آموزان درس می‌خوانند ولی در مدارس ایثارگران علاوه بر رزمندگان برادر و خواهر و فرزندان و همسر ایثارگر هم می‌توانستند درس بخوانند.

مهم‌ترین مضامین احصا شده مرتبط با مدارس ایثارگران در این پژوهش شامل موارد زیر می‌باشد:

- ایجاد مدارس ایثارگران در مرکز شهرها؛
- ایجاد مدرسه ایثارگران دخترانه؛
- برگزاری کلاس‌های آموزشی برای رزمندگان، آزادگان، فرزندان شهدا، جانبازان و ایثارگران؛
- برگزاری کلاس‌های بالینی برای جانبازان؛
- برگزاری امتحانات در خانه جانبازان؛

- برگزاری کلاس‌های خصوصی برای جانبازان و آزادگان.

فعالیت‌های داوطلبانه فرهنگیان و دانش‌آموزان

- مهم‌ترین مضامین احصا شده مرتبط با فعالیت‌های داوطلبانه فرهنگیان و دانش‌آموزان در این پژوهش شامل موارد زیر می‌باشد:
- کمک‌های مالی دانش‌آموزان؛
 - نوشتن نامه برای رزمندگان کم‌سواد؛
 - همکاری با پایگاه‌های بسیج؛
 - همکاری معلمان با فرهنگیان حاضر در جبهه؛
 - تهیه اقلام مورد نیاز جبهه؛
 - کمک‌های معلمان و فرهنگیان خواهر؛
 - تلاش فرهنگیان جهت دریافت کمک از مردم و شرکت‌ها؛
 - خرید تجهیزات و ماشین‌آلات توسط فرهنگیان.

نتیجه‌گیری و پیشنهادات

نتایج پژوهش حاضر که نقش آموزش و پرورش استان چهارمحال و بختیاری را در پنج محور اساسی شامل راه‌اندازی ستاد امداد و پشتیبانی جنگ، ایجاد مجتمع‌های آموزشی رزمندگان در قرارگاه‌ها و شهرکرد، فعالیت‌های داوطلبانه فرهنگیان و دانش‌آموزان و تأسیس مدارس ایثارگران نشان می‌دهد، با مجموعه‌ای از مطالعات پیشین هم‌راستا و از آن‌ها پشتیبانی تجربی دریافت می‌کند. نخست، یافته‌های این پژوهش با نتایج مطالعه‌ی هاشم‌زهی و همکاران (۱۴۰۱) بیشترین هم‌سویی را دارد. آنان نیز بر نقش وزارت آموزش و پرورش در مدیریت بحران‌های آموزشی دوران جنگ و پشتیبانی از جبهه‌ها تأکید کرده‌اند و از راه‌اندازی ستاد امداد، اعزام معلمان و دانش‌آموزان و تشکیل مجتمع‌های آموزشی رزمندگان سخن گفته‌اند؛ محورهایی که به صورت مصداقی در چهارمحال و بختیاری اجرا شده است، از جمله مجتمع‌های شهید رجایی و شهید مطهری. بدین ترتیب، پژوهش حاضر نقش منطقه‌ای این اقدامات ملی را روشن‌تر کرده و سطح اجرای آن‌ها را از مرکز تا استان به

نمایش گذاشته است. همچنین، نتایج تحقیق با دستاوردهای پژوهش رحمانی (۱۴۰۰) همخوانی دارد؛ چراکه رحمانی تأکید کرده بود آموزش و پرورش نقش اصلی در انتقال فرهنگ دفاع مقدس به دانش آموزان دارد. یافته‌ی حاضر در محور «فعالیت‌های داوطلبانه فرهنگیان و دانش آموزان» و نیز در تأسیس «مدارس ایثارگران» دقیقاً همین کارکرد فرهنگی و ارزشی را نشان می‌دهد؛ یعنی تحقق انتقال مفاهیم ایثار و مقاومت در بستر واقعی مدارس و برنامه‌های تربیتی.

از منظر تربیتی و ارزشی، مطالعه‌ی کوشا (۱۴۰۱) که به نقش آموزه‌های معلمان شهید در تربیت اسلامی دانش آموزان پرداخته است، با پژوهش کنونی هم‌راستا است. کوشا بیان نمود که منش و وصایای فرهنگیان شهید می‌تواند الگوی تربیتی نسل امروز باشد؛ در پژوهش حاضر نیز حضور فرهنگیان داوطلب و ارزش‌آفرین در جبهه‌ها و مدارس ایثارگران همین پیوستگی معنایی بین تعلیم و جهاد را آشکار می‌کند. به‌طور کلی، مجموع شواهد حاکی از هم‌سویی قابل توجه میان نتایج پژوهش حاضر و مطالعات پیشین است؛ با این تفاوت که تحقیق حاضر برای نخستین بار، نقش آموزش و پرورش در سطح استان چهارمحال و بختیاری را به صورت بومی و مصداقی تبیین کرده و از آن جهت، شکاف پژوهشی موجود میان مطالعات ملی و اجرای منطقه‌ای را تا حدی برطرف ساخته است.

پیشنهادهای

۱. آموزش و پرورش؛ پلی میان گذشته و آینده

ایجاد پیوند معنوی و رفتاری میان ارزش‌های دوران جنگ و نیازهای جامعه امروز نیازمند راهکارهای خلاقانه است. به‌عنوان مثال، می‌توان از شبیه‌سازی‌های آموزشی استفاده کرد تا دانش آموزان به‌طور عملی با شرایط جنگ و دفاع از کشور آشنا شوند. یکی از موفق‌ترین روش‌ها در این زمینه، استفاده از پروژه‌های تحقیقاتی و فعالیت‌های گروهی است که به دانش آموزان اجازه می‌دهد تا علاوه بر مطالعه محتوای کتاب‌ها، به تحلیل شرایط دوران جنگ بپردازند و با مفاهیمی مانند مقاومت، فداکاری و همکاری جمعی آشنا شوند.

۲. جایگاه دفاع مقدس در کتب درسی

تأثیرگذاری بیشتر محتوای دفاع مقدس در کتب درسی، نیازمند رویکردی چندجانبه است. این محتوای درسی باید به شکل روایتی جذاب و زنده ارائه شود تا دانش آموزان بتوانند با آن ارتباط برقرار کنند. به عنوان مثال، می توان به داستان های واقعی از رزمندگان جوان و خاطرات آن ها اشاره کرد که نه تنها جنبه تاریخی دارند، بلکه الهام بخش جوانان برای تقویت روحیه ایثار و همبستگی است. این نوع محتوا باعث می شود تا مفاهیم دفاع مقدس در ذهن دانش آموزان تثبیت شده و آن ها را به درک عمیق تری از اهمیت این دوران برساند.

۳. نقش معلمان در بازنمایی مفاهیم دفاع مقدس

معلمان باید علاوه بر تدریس محتوای درسی، بحث های آزاد را در کلاس ها برای دانش آموزان فراهم کنند تا آن ها بتوانند آزادانه درباره ارزش های دفاع مقدس صحبت کنند و نظر خود را بیان کنند. این بحث ها به دانش آموزان کمک می کند تا نه تنها از منظر تاریخی به دفاع مقدس نگاه کنند، بلکه آن را به عنوان الگویی برای مواجهه با چالش های زندگی خود در نظر بگیرند. از طریق این نوع تعاملات، دانش آموزان می توانند ارزش های نظیر مقاومت در برابر مشکلات، وفاداری به وطن و همبستگی اجتماعی را درک کنند و به رفتارهای عملی در زندگی روزمره خود تبدیل کنند.

۴. ضرورت بازیابی محتوای آموزشی

بازنگری در محتوای آموزشی همچنین به معنای بهبود شیوه های تدریس است. استفاده از ابزارهای دیجیتال و منابع چندرسانه ای می تواند کمک بزرگی به بهبود فرآیند آموزش دهد. برای مثال، می توان با استفاده از پلتفرم های آنلاین، مستندات جنگی، فیلم ها و تصاویر واقعی دوران دفاع مقدس را به دانش آموزان نشان داد. این شیوه های جدید آموزشی به دانش آموزان اجازه می دهد تا درگیر تجربه های ملموس تری از آن دوران شوند و مفاهیم را عمیق تر درک کنند.

۵. ایجاد ارتباط زنده با ارزش های دفاع مقدس

در این راستا، مدارس می توانند با برگزاری مسابقات و همایش های فرهنگی که به ارزش های دفاع مقدس مرتبط هستند، دانش آموزان را به فعالیت های خلاقانه و پژوهشی تشویق کنند. این

برنامه‌ها به دانش‌آموزان این فرصت را می‌دهند تا مفاهیم را نه فقط از طریق کتاب‌ها، بلکه از طریق عمل و تجربه درک کنند. به این ترتیب، مفاهیمی چون ایثار و مسئولیت‌پذیری در قالب فعالیت‌های ملموس به دانش‌آموزان منتقل شده و به بخشی از زندگی روزمره آن‌ها تبدیل خواهد شد.

قدردانی

بدین وسیله از حمایت مالی و معنوی اداره کل آموزش و پرورش استان چهارمحال و بختیاری در انجام این تحقیق کمال تشکر و قدردانی را داریم.

فهرست منابع

- اسکندری، حمیده. (۱۴۰۱). نقش معلمان شهید در حفظ ارزش‌های اسلامی، اولین همایش ملی آموزش و پرورش و نهضت بیداری اسلامی (با تأکید بر نقش معلمان شهید)، تهران.
- امیری، رضا. (۱۳۹۴). بررسی اثربخشی پژوهش پیرامون دوران هشت سال دفاع مقدس. فصلنامه پژوهشی کشور، ۱(۴): ۴۸۹-۴۷۳.
- آذری، حجت. (۱۳۹۵). بررسی مسئله دوران هشت سال دفاع مقدس و پژوهش‌های مرتبط با آن، پایان‌نامه کارشناسی ارشد روانشناسی، تهران: دانشگاه آزاد اسلامی واحد رودهن.
- رحمانی، جواد. (۱۴۰۰). اهمیت نقش آموزش و پرورش در انتقال فرهنگ دفاع مقدس به دانش‌آموزان نخستین کنفرانس علمی آموزش و پرورش و دفاع مقدس، تاکستان، ۱۴۰۰، نخستین کنفرانس آموزش و پرورش و دفاع مقدس، تاکستان.
- زارع برمی، مرتضی. (۱۳۹۷). انقلاب اسلامی و دفاع مقدس در نظام آموزشی کشور (تعلیم و تربیت اعتقادی، عبادی و اخلاقی در تراز انقلاب اسلامی و دفاع مقدس)، نشریه مطالعات دفاع مقدس، ۴(۲)، ۵۳-۸۶.
- علامتی، غلامرضا؛ محمدی، امین. (۱۴۰۲). بررسی و تحلیل نقش کمیته تبلیغات و روابط عمومی در نگهداری اسرای عراقی در دوران دفاع مقدس. فصلنامه علمی مطالعات دفاع مقدس ۹(۱)، ۳۵-۶۰.
- کوشا، هادی. (۱۴۰۱). نقش معلمان شهید در تربیت اسلامی دانش‌آموزان، اولین همایش ملی آموزش و پرورش و نهضت بیداری اسلامی (با تأکید بر نقش معلمان شهید)، تهران.
- گل صنم لو، محمد، نعیمی، ابراهیم، خورسندی طاسکوه، علی و شریعتی، سید صدرالدین. (۱۴۰۰). طراحی الگوی معلم خوب با تکیه بر سند تحول بنیادین آموزش و پرورش. مطالعات راهبردی بسیج ۲۴(۹۰)، ۱۷۹-۲۲۲.
- غیبی، پروانه، محمدی مقدم، یوسف، علی پور، زهرا و قیومی، عباسعلی. (۱۴۰۰). شناسایی و جاری سازی ارزش‌های فرماندهان دفاع مقدس (ارائه یک نظریه داده بنیاد)، فصلنامه علمی مطالعات دفاع مقدس، ۷(۲)، ۱۴۵-۱۷۴.
- نصیرزاده، عزیز، مرادیان، محسن و آرش، مجید. (۱۴۰۲). نقش راهبردی نیروی هوایی ارتش در بعد اقتصادی قدرت ملی جمهوری اسلامی ایران در هشت سال دفاع مقدس. فصلنامه علمی مطالعات دفاع مقدس ۹(۲)، ۳۱-۶۵.
- یدالهی، شهربانو. (۱۴۰۲). رهیافتی بر راهبردها و اقدامات مدیریتی ترویج فرهنگ ایثار و شهادت و دستاوردهای آن. فصلنامه علمی مطالعات دفاع مقدس، ۳(۹).

هاشم زهی، نوروز، یاحی، رسول، اصغری، انسیه. (۱۴۰۱). تحلیل جامعه‌شناختی مناسبات نظام آموزشی و جنگ (مورد مطالعه، تجربه تاریخی نقش آموزش و پرورش در جنگ تحمیلی عراق علیه ایران)، پژوهش‌های جامعه‌شناسی، ۱۶(۱)، ۸۵-۱۱۱.

یزدی، محمد و میرهاشمی، علی. (۱۳۹۵). جایگاه دفاع مقدس در برنامه‌های آموزشی و پژوهشی آموزش عالی ایران. کنگره ملی آموزش عالی ایران.

عزیزی، محمد. (۱۳۹۱). تحلیل مشارکت افسران مختلف در دفاع مقدس فصلنامه تخصصی مطالعات دفاع مقدس. سال اول، شماره دوم.